

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Українська Академія Наук

Гілея

Науковий вісник

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 81 (№ 2)

Київ – 2014

Щомісячний збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

Фахове видання

з філософських, політичних та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України (протокол № 1-05/2 від 10 березня 2010 р. та протокол № 1-05/3 від 14 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкується за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 6 від 23 січня 2014 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 14-01-24 від 24 січня 2014 р.)

Шеф-редактор –

В. П. Андрущенко,
д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор –

В. М. Вашкевич, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори –

В. І. Гончаров, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. П. Кивлюк, д-р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. В. Кривошея, д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
І. М. Предборська, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ)

Відповідальний секретар –

В. Б. ХАЛАМЕНДИК, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)Рецензенти: **М. І. Панчук**, д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)**М. Т. Степико**, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
І. Г. Онищенко, д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Н. В. Коваленко, д-р соц. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна рада:

В. П. Андрущенко – д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. М. Вашкевич – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Б. Євтух – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
А. І. Зеленков – д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
В. Ф. Колесник – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Р. Мирзаханян – д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
М. І. Михальченко – д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України
(Україна, Київ)
В. Ф. Солдатенко – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З соціологічних наук:**В. А. Бурляєва** – д-р соц. наук, проф. (Росія, Невинномиськ)
О. М. Дікова-Фаворська – д-р соц. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Т. А. Жижко – д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. В. Лапина – д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Л. Л. Макаренко – д-р пед. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Ю. В. Романенко – д-р соц. наук, проф. (Україна, Київ)
Ю. І. Яковенко – д-р соц. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)З історичних наук:**І. Н. Войцехівська** – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Б. М. Гончар – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
І. І. Дробот – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
М. А. Журба – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Г. Г. Лазько – д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
В. П. Михайлюк – д-р іст. наук, проф. (Україна, Луганськ)
А. Миколайчук – д-р хабілітований (історія), проф. (Польща, Познань)
Т. А. Стоян – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Л. М. Чернега – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Ю. І. Шаповал – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)З філософських наук:**В. Г. Акоюн** – д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
О. О. Базалук – д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
В. П. Бех – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Г. І. Волинка – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Г. Воронкова – д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Е. М. Герасимова – д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім.
М. П. Драгоманова)
В. О. Жадько – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. В. Куцупал – д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
В. І. Муляр – д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
О. Ф. Онїтко – д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
С. Тецлав – д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгош)
М. М. Прохоров – д-р філос. наук, проф. (Росія, Нижній Новгород)
О. Б. Скородумова – д-р філос. наук, проф. (Росія, Москва)
О. В. Уваркіна – д-р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. М. Яшанов – д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)З політичних наук:**Б. І. Андрусишин** – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. В. Бабкіна – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
К. В. Балабанов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
І. М. Варзар – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. А. Войналович – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
М. С. Іванов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
В. О. Котигоренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
І. Л. Морозов – д-р політ. наук, проф. (Росія, Волгоград)
О. В. Попова – д-р політ. наук, проф. (Росія, Санкт-Петербург)
С. Ю. Римаренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
В. Л. Савельєв – д-р іст. наук
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)**Гілея** : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ПП “Видавництво “Гілея”, 2014. – Вип. 81 (№ 2). – 372 с.

Концепція вісника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики наукового видання охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

*ГІЛЕЯ – в стародавні часи територія лісової Скіфії між Борисфеном (Дніпром) і Гіпанісом (Південним Бугом). Рештки цієї “лісової квітки” залишилися до теперішнього часу на території Миколаївської та Херсонської областей. (Докладніше див. : Геродот. Історія. IV. – С. 16-25)

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileva.org.ua

[E-mail: gileva.org.ua@gmail.com](mailto:gileva.org.ua@gmail.com)

Див. також: сайт Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника "Гілея: науковий вісник" в УКРАЇНІ

ВІННИЦЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Вінницький національний технічний університет)
керівник **С. Г. Денисюк**, доктор політичних наук
e-mail: svitlana.denisvuck@yandex.ua

ДНІПРОПЕТРОВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара)
керівник **В. А. Вершина**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: mailto:vivi.dp@mail.ru

ДОНЕЦЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Донецький національний університет)
керівник **О. В. Андриєнко**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: elena_andrienko8@mail.ru

ЗАПОРІЗЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Запорізький національний технічний університет)
керівник **Є. О. Ємельяненко**, кандидат філософських наук
e-mail: gileya_zaporizhzhva@ukr.net

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
керівник **Г. О. Дичковська**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: go_osmomyi@ukr.net

ПОДІЛЬСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський)
керівник **І. А. Колосюк**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

ЛУГАНСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Луганськ)
керівник **В. П. Михайлюк**, доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

ЛЬВІВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Національний університет "Львівська політехніка")
керівник **І. В. Карівець**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

МАРИУПОЛЬСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Маріупольський державний університет)
керівник **А. М. Дегтеренко**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: degterenko777@ukr.net

МИКОЛАЇВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського)
керівник **С. С. Макаруч**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор **К. О. Шкуренко**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

ОДЕСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник **П. І. Барвінська**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

ПОЛТАВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Полтавський факультет Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого)
керівник **С. В. Куцєпал**, доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepai@rambler.ru

СЕВАСТОПОЛЬСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Севастопольський національний технічний університет)
керівник **П. Т. Фіров**, кандидат історичних наук, доцент
тел.: 8 068 925 74 57

СІМФЕРОПОЛЬСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Кримський економічний інститут Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана)
керівник **О. Д. Попов**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: popalex79@mail.ru

ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)
керівник **А. Б. Кліш**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriv@ukr.net

УМАНСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
керівник **І. І. Кривошея**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: kii1969@mail.ru

ХАРКІВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут")
керівник **І. В. Владленова**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: viadlenova@email.ua

ЧЕРКАСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)
керівник **Є. О. Васильчук**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

ЧЕРНІГІВСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник **О. В. Тополь**, доктор філософських наук, доцент
e-mail: topololga@ukr.net
координатор **С. М. Горобець**, молодший науковий співробітник
e-mail: olen-q@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО

збірника "Гілея: науковий вісник" в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)
керівник **М. А. Махмудов**, доктор філософії
e-mail: matlabm@yandex.com
координатор **Р. Рагімлі**, науковий співробітник
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника "Гілея: науковий вісник" в Білорусі

(Академія управління при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)
керівник **С. М. Алейнікова**, кандидат соціологічних наук, доцент
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)
керівник **Г. В. Шостак**, кандидат педагогічних наук
e-mail: shostak1964@brest.by

(Гомельський державний університет імені Франциска Скорини, м. Гомель)
керівник **М. М. Мезга**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника "Гілея: науковий вісник" в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)
керівник **Р. Димчик**, доктор, викладач
e-mail: dymczyk@wp.pl

(Інститут історії Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові)
керівник **Н. Моравець**, доктор, викладач
e-mail: mornor@wp.pl

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника "Гілея: науковий вісник" в Росії

(Російський державний соціальний університет, м. Москва)
керівник **Т. І. Коваль**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: koti-89@mail.ru

(Кубанський державний університет, м. Краснодар)
керівник **С. М. Бородіна**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sve9506@yandex.ru

(Самарський юридичний інститут, м. Самара)
керівник **А. Г. Іпполітова**, кандидат культурології, доцент
e-mail: ippolitovaag@rambler.ru

(Технічний інститут Північно-Східного федерального університету імені М. К. Аммосова, м. Нерюнгри, Якутія)
керівник **О. Р. Авілова**, кандидат філологічних наук, доцент
e-mail: lana-tem@mail.ru

(Челябінська державна академія культури та мистецтв, м. Челябінськ)
керівник **О. Ю. Павлова**, кандидат культурології
e-mail: astra861@rambler.ru

possible only through following all degrees of subordination of Soviet executive power – from local and regional to republican and all-Union.

Keywords: soviet power, religious policy, state church relations, religious societies Volin region, Rivne region.

Якунина Е. И., преподаватель кафедры религиоведения и теологии, Национальный университет “Острожская академия” (Украина, Острог), kateryna.yakunina@oa.edu.ua

Внедрение нового курса религиозной политики советской власти (1944–1953 гг.): законодательная база (на примере Волынской и Ровенской областей)

Анализируется законодательная база внедрения нового курса религиозной политики советской власти в 1944–1953 гг. на примере Волынской и Ровенской области. В процессе исследования использовались сравнительно-исторический метод и методы анализа и синтеза, систематизации и обобщения.

Нормативная база религиозной политики советской власти по большей части выполняла формальную функцию в тоталитарном государстве, вместо того, чтобы быть гарантией защиты прав ее граждан. На первый взгляд, подкрепление религиозной политики 1944–1953 гг. “специализированной” нормативной базой позволило почувствовать верующим потепление со стороны государства в сфере религии, дало возможность бороться за свою веру. Однако, с другой стороны, большое количество подзаконных актов, инструкции, дополнений исполнительных органов советской власти разных уровней, ввели такую путаницу, которая позволяла применять один и тот же закон по-разному, в зависимости от ситуации, и в целом не в интересах верующих. Кроме того, начиная из 1943 г., бюрократизм стал одним из инструментов контроля и давления на духовенство и верующих. Даже выполнив все условия оформления документов, добиться законного права на свою деятельность было возможно, лишь пройдя всю степень подчиненности органов исполнительной власти в Советском Союзе – от местного к республиканскому и всесоюзному.

Ключевые слова: советская власть, религиозная политика, государственно-церковные отношения, религиозные общества, Волынская область, Ровенская область.

* * *

УДК 94(477)“1945/1952”:378

Лук'яненко О. В.

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (Україна, Полтава), lukyansenenko.ov@gmail.com

“НЕ ПОШКОДУЄМО І САМОГО ЖИТТЯ!”: ПОВОЄННИЙ РОЗПОДІЛ ВИПУСКНИКІВ ПЕДІНСТИТУТІВ УРСР

Стаття покликана з'ясувати специфіку розподілу випускників педагогічних інститутів УРСР у повоєнний період (1945–1952 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної періодики дозволило з'ясувати ступінь зацікавленості освітній проблемою працевлаштування молоді. Процес “приживлення” колишніх студентів на місцях стало можливо відтворити із застосуванням методу соціального конструювання. Метод реконструкції повсякдення дозволив відтворити матеріально-побутові умови життя юних учителів за місцем державного розподілу. Оцінка становища молодих учителів, так само як і ставлення їхніх наставників до системи роботи за направленням, була зроблена на основі методу включеного спостереження як складової методів історії повсякдення. У ході дослідження виявлено високий ступінь ідеологізації процесу розподілу освітан у сільські місцевості. Характерним явищем для повносіної України були факти низької теоретичної та практичної підготовки студентів для роботи у школі.

Ключові слова: педагогічний інститут, розподіл, студенти, повсякдення, підготовка учителів, повоєнна Україна.

Післявоєнна Україна стикнулася із складною проблемою відродження. З руїн доводилося піднімати промисловість, сільське господарство і систему освіти. У попелі війни згоріли не лише приміщення шкіл. Було загублено, винищено інтелектуальну еліту, українських учителів. Багато хто з них повернувся з фронту додому, проте, навіть їхнього числа не вистачало, аби задовольнити потреб держави в учителях. Допомогти у справі загальної просвіти мали перші післявоєнні випуски педагогічних вишів країни.

Доволі логічно, що після війни більшість випускників радо приймали державне направлення у найвіддаленіші куточки Батьківщини, де була потрібна їхня допомога. І, звісно, робили це із завидною для сучасників відданістю. Так, із повоєнний випуску Конотопського учительського інституту із 137 студентів більшість була направлена у школи Тернопільщини та Миколаївщини. Студенти широко зізнавалися: “Найвище щастя – віддати самого себе, всі свої сили на служіння народові, Батьківщині. В ім'я батьківщини, якщо треба, не пошкодуємо і самого життя!” [1].

Така відданість дійсно була важливою для держави хоча б з огляду на складні матеріальні умови, що чекали молодого учителя на новому робочому місці. Саме тому директори педагогічних інститутів та викладачі вишів завчасно морально готували своїх вихованців до труднощів. А одночасно із цим не переставали апелювати до свідомості місцевих бюрократів через пресу, закликаючи надавати підтримку молоді. Так, після того, як Київський учительський інститут у 1947 р. випустив 150 учителів для 5–7 класів, більшість молодих людей поїхала у Закарпатську область. Київські педагоги тоді просили західноукраїнських партійців тепло зустріти випускників, подумати про квартиру для молоді та паливо на зиму. Не меншою увагою колишні наставники просили приділити турботливому ставленню до їхніх вихованців з боку старших шкільних колег [2].

У масштабах України під державний розподіл потрапляла сила силенна людей – безліч молодих долів опинялися я в руках держави. Наприклад, 1947 р. Колегія Міносвіти розглянула питання розподілу 4 тис. 860 випускників педінститутів та учительських інститутів, 7 тис. 144 випускників педучилищ та додаткових (одинадцятих) педагогічних класів [3]. Під час розподілу враховувалися побажання шкіл (особливо ж західних областей УРСР). По факту на червень 1947 р. із 12 тис. 43% усіх випускників (5 тис. 270 осіб) направили до шкіл цих областей. Молодих людей не питали про бажання вибору міста чи села: офіційні звіти констатували, що молоді люди їдуть в село із великим задоволенням, із задоволенням. По-іншому не могло у бути, якщо врахувати, що по війні село було домінантою розподілу. У 1947 р. у сільські школи направили 84% випускників (10 тис. 127 молодих учителів). У відповідь на турботливий заклик викладачів педінститутів сільські громади широко готувалися зустріти юних освітан. Так, у багатьох селах у Тернопільській області широко готувалися до приїзду молодих викладачів, зустрічали випускників із представниками облвню, ради депутатів трудящих готували квартиру, город та речі вжитку для молоді. На місці колишніх студентів зустрічали представники районів і відвозили на транспорті на місце призначення. Наприклад, у Плисківському районі на Вінниччині молодим учителям не тільки дали квартиру та город, але й навіть засіяли цей город ще з весни для тих, хто мав приїхати працювати у школу восени 1947 р. [4].

Та інколи такі подарунки лише снилися випускникам педінститутів. Часто в листуванні зі своїми викладачами з педінститутів молоді люди скаржилися, що їх давали такі квартири, в яких не можна було ні відпочити, ні готуватися до уроків. А в окремих районах на Полтавщині молодому педагогу не давали додому навіть підручників та літератури зі шкільної бібліотеки.

Були й інші приклади. Так, випускниці Харківського педінституту Ашаковій в райвно свого часу обіцяли і квартиру, і паливо. А по факту вона залишилася без нічого, ще й була змушена ходити за 6 км до Гризунецької школи Хотинського району Чернігівської області, не маючи навіть повного навантаження. Схожа ситуація була з її колегою, випускницею Полтавського педінституту Цибулько. Дівчина отримала направлення у сільську школу Ніжинського району на Чернігівщині. Але в школі був лише один 5 клас і навантаження лише у 3 години на шестиденку.

Відсутність значного навантаження інколи була великим лихом. Часом студенти, що були направлені на роботу за розподілом, залишалися без роботи в країні, де “робота була всім”. Так, випускниця Ліхута з Ніжинського педінституту прибула... на уже зайняту посаду у школі с. Жовтневе на Миколаївщині. У 1947 р. випускники Одеського університету Ремішевська та Дорошенко згідно з отриманим направленням радо поїхали мали працювати до Станіславського педучилища. Але їм по приїзду не давали години, допоки не втрутилося Міністерство. Проблема часто полягала у неузгодженості дій Міністерства, педінститутів, райвно та шкіл. Наприклад, під час розподілу в Артемівському учительському інституті не було жодного представника Ворошиловградського, Сталінського чи Кам'янець-Подільського облвно, куди направляли молодих освітян [5].

Інколи на молодих педагогів дивилися як на тимчасове явище у школах, що теж не створювало сприятливої атмосфери для юних освітян. Так, випускниця Запорізького педінституту О. Похиленко прийшла працювати у школу с. Грицівка Кам'янець-Подільської області. Директор закладу агресивно зустрів дівчину, сказав, що з неї не буде вчительки. А окрім моральних образ не дав городу, мотивуючи все дуже просто: “Я даю город лише старим учителям. Не чекайте ніякої допомоги, бо ви тягнете гроші зі школи” [6].

Та доволі часто випускники педінститутів самі накликали на себе проблеми за місцем роботи. Молоді учителі були часто абсолютно не готові до роботи з дітьми. Наприклад, на відкритому уроці фізики в останній чверті 10 класу Городоцької школи на Львівщині вчителька Н. Шевченко, як шойно закінчила Полтавський педінститут виявила абсолютно нездатною до викладання. Її учні бачили динамометр лише у книзі, бо Шевченко жодного разу не показувала їх наочно. Молода вчителька тримала в одній шафі прилади та хімічні реактиви, які просто на просто псували фізичні прилади. За час роботи молода освітянка не провела жодної екскурсії на радіовузол, млин та дизельну станцію, не виготовила з учнями жодного саморобного приладу. Коли ж її зробили ці закиди, дівчина мотивувала свою бездіяльність тим, що у Полтаві її не навчили лабораторній практиці, не навчили користуватися приладами, виготовляти радіоприймач, фотографувати та проводити практичні вправи [7].

Схожа ситуація була не лише з фізиками, а й гуманітаріями. Так, окремі випускники-філологи Вінницького педінституту на робочому місці не просто не згадували, але й навіть не читали творів окремих класиків літератури [8]. Неготовність молоді до роботи констатували старші колеги. Наприклад, учитель Коломацької школи І. Черепньов упродовж декількох років працював із ви-

пускниками Харківського педагогічного та учительського інститутів. Враження від молоді у нього були далеко не найкращі. Випускники філфаку не знали методики літературного читання. Випускники ж 1947–1949 рр. мали слабку теоретичну підготовку з російської мови та літератури. Одну з випускниць навіть зняли з роботи посеред навчального року, бо вона не забезпечувала гідного навчання учнів. Інколи під тиском власного незнання молоді освітяни самі йшли з роботи. Наприклад, випускниця ХДПІ 1959 р. Р. відмовилася від роботи у 8–9 класах, мотивуючи це тим, що вона – молода вчителька і повинна лише ознайомлюватися з роботою. Коли ж її перевели зі старшої школи у 5–7 класи, то наочно виявили низьке знання методики і теорії української мови. Дівчина не вміла навіть граматично розбирати речення.

До гуманітарних провалів молодих освітян додавалося й те, що часто молодого учителя одразу призначали класним керівником та через те, що у педвишах мало уваги відводилося підготовці класного керівника, молоді люди не знали, з чого почати. Їм відверто бракувало обов'язкових курсів естетичного виховання, факультативів зі співати, гри на музичних інструментах, танців та організації дозвілля [9].

У чому ж крилася таємниця такого масового краху молоді на місцях за розподілом? Ще Республіканська нарада працівників педагогічних вузів УРСР 22–24 березня 1946 р. констатувала причини цих проблем. Одна з них полягала у тому, що у вишах існувала проблема з кваліфікованими науково-педагогічними кадрами. Друга причина – виконання навчальних планів, які не виконували навіть кращі за різними показниками педагогічні виші Києва, Ворошиловграда та Ніжина. Третя причина низької підготовки студентів до практичної роботи у школі – це те, що всупереч постановам уряду молодь часто відірвали від навчання для різного роду робіт. Четверту причину визначив І. Пенський з Ніжина: відсутність програм з історії української літератури, конституції, міжнародних зносин для педінститутів, тому ці предмети вивчалися по-різному у різних вишах. П'ята причина слабкості педагогічного хисту випускників була схарактеризована С. Літвіновим з Київського педінституту. Науковець відзначив, що вишам УРСР не треба підміняти практичні заняття лекціями. Студенти педвиші повинні більше говорити, робити доповіді. Молодий учитель не володів технікою ведення уроку та поверхово знав свій предмет. Педінститутам задля ліквідації цієї прогалини варто було педагогізувати навчання. На думку професора київського Рєзніка, допомогти у підготовці студентів до освітянського майбуття мали базові школи при педінститутах. Шоста причина частих провалів молоді у школі те, що програма викладання точних наук відставала від рівня тогочасної науки та промисловості. Викладачі на лекціях давали матеріалу не більше, ніж у середній школі. Кидалося в очі низьке співвідношення теоретичних та практичних курсів. Так, для фізики воно дорівнювало 2:1 (290 лекцій до 143 практичних годин) [10; 11].

До початку “відлиги” реформи у галузі освіти дещо послабили від'ємний вплив цих факторів на професійну долю випускників педінститутів. Проте, для цього студентам і викладачам довелося пройти горнило численних змін навчальних планів, самотужки зміцнити мате-

ріально-технічну базу вишів та поламати усталені стереотипи, породжені добою сталінізму.

Список використаних джерел

1. Юренко Я. Молоді педагоги // Радянська освіта. – 1 серпня 1947. – № 31. – С. 1.
2. Білий О., Скороход Ю., Калмановський Б. Нове поповнення педагогів // Радянська освіта. – 20 червня 1947. – № 25. – С. 2.
3. В Колегії Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. – 7 березня 1947. – № 10. – С. 4.
4. Гідно зустріти молодих учителів // Радянська освіта. – 20 червня 1947. – № 25. – С. 1.
5. Зайцев Я. Молодим педагогам – гідну зустріч // Радянська освіта. – 23 квітня 1948. – № 17. – С. 4.
6. Похиленко О. Чи так треба ставитись до молодих учителів? // Радянська освіта. – 28 травня 1948. – № 22. – С. 4.
7. Коба М. Поліпшити підготовку вчителів у Полтавському педінституті // Радянська освіта. – 9 липня 1948. – № 29. – С. 4.
8. Прийом у педвузи – важлива державна справа // Радянська освіта. – 1 серпня 1947. – № 31. – С. 1.
9. Черепньов І. Поліпшити практичну підготовку студентів у педвузах // Радянська освіта. – 15 липня 1950. – № 28. – С. 4.
10. Республіканська нарада працівників вищої школи // Радянська освіта. – 28 березня 1946. – № 17. – С. 1.
11. Руткевич М. Про викладання фізики в учительських інститутах // Радянська освіта. – 8 лютого 1946. – № 3. – С. 3.

References

1. Yurenko Y. Molodi pedahohy // Radians'ka osvita (Soviet education). – August 1, 1947. – № 31. – S. 1.
2. Bilyy O., Skorokhod Y., Kalmanovs'kyy B. Nove popovnennya pedahohiv // Radians'ka osvita. – June 20, 1947. – № 25. – S. 2.
3. V Kolegii Ministerstva osvity URSR // Radians'ka osvita. – March 7, 1947. – № 10. – S. 4.
4. Hidno zustrity molodykh uchyteliv // Radians'ka osvita. – June 20, 1947. – № 25. – S. 1.
5. Zaytsev Y. Molodym pedahoham – hidnu zustrich // Radians'ka osvita. – April 23, 1948. – № 17. – S. 4.
6. Pokhylenko O. Chy tak treba stavytys' do molodykh uchyteliv? // Radians'ka osvita. – May 28, 1948. – № 22. – S. 4.
7. Koba M. Polipshyty pidhotovku vchyteliv u Poltavs'komu pedinstytuti // Radians'ka osvita. – July 9, 1948. – № 29. – S. 4.
8. Pryyom u pedvuzy – vazhlyva derzhavna sprava // Radians'ka osvita. – August 1, 1947. – № 31. – S. 1.
9. Cherepn'ov I. Polipshyty praktychnu pidhotovku studentiv u pedvuzakh // Radians'ka osvita. – July 15, 1950. – № 28. – S. 4.
10. Respublikans'ka narada pratsivnykiv vyshchoi shkoly // Radians'ka osvita. – March 28, 1946. – № 17. – S. 1.
11. Rutkevych M. Pro vykladannya fizyky v uchytel's'kykh instytutakh // Radians'ka osvita. – February 8, 1946. – № 3. – S. 3.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies and methods of teaching of cultural subjects sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyaneneko.ov@gmail.com

“We won't regret the life itself”: Postwar distribution of pedagogical institute graduates in the Ukrainian Soviet Socialist Republic

The article aims to clarify the specific distribution of graduates of pedagogical institutes of the Ukrainian Soviet Socialist Republic in the post-war period (1945–1952 yrs.). The application of the content analysis method of educational periodicals allowed ascertaining the degree of educators' interest in youth employment. The process of “engraftment” of former students on the new places was made using the method of social construction. The method of the reconstruction of everyday life allowed reproducing material living conditions of young teachers at the place of public distribution. Assessment of the situation of young teachers, as well as the attitude of their mentors to work on the assignment was made on the basis of participant observation as a part of everyday life history methods. The study revealed a high degree of indoctrination process of distribution of teachers in rural areas. Typical for the post-war Ukraine were facts of low theoretical and practical training for students' working in schools.

Keywords: Pedagogical Institute, distribution, students, everyday life, training of teachers, post-war Ukraine.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии и методики преподавания культурологических дисциплин, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyaneneko.ov@gmail.com

“Не пожалеем и самой жизни”: послевоенное распределение выпускников пединститутов УССР

Статья призвана выявить специфику распределения выпускников педагогических институтов УССР в послевоенный период (1945–1952 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической периодики позволило выявить степень заинтересованности педагогов проблемой трудоустройства молодежи. Процесс приживления бывших студентов на местах стало возможно воспроизвести благодаря применению метода социального конструирования. Метод реконструкции повседневности позволил воспроизвести материально-бытовые условия жизни юных учителей по месту государственного распределения. Оценка положения молодых учителей, так же как и отношение их наставников к системе работы по направлению, была сделана на основе метода включенного наблюдения как составляющей методов истории повседневности. В ходе исследования выявлено высокую степень идеологизированности процесса распределения педагогов в сельские регионы. Характерным явлением для послевоенной Украины были факты низкой теоретической и практической подготовки студентов для работы в школе.

Ключевые слова: педагогический институт, распределение, студенты, повседневности, подготовка учителей, послевоенная Украина.

* * *

УДК 94(477):342.4

Гузь Н. Г.
аспірантка історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
NataGuz@i.ua

ПОЛІТИЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НАПЕРЕДОДНІ ВСТУПУ ДО РАДИ ЄВРОПИ (1992–1996 РР.)

Мета роботи полягає в дослідженні політичних та соціально-економічних умов, у яких перебувала Україна напередодні вступу до Ради Європи. Аналізується проблема ролі європейського чинника у становленні української державності в 1992–1996 роках. Методами дослідження є принципи об'єктивності та історизму, методи аналізу і синтезу, а також історико-порівняльний та історико-системний методи. Було з'ясовано, що у досліджуваній період Україна перебувала в складній соціально-економічній та політичній ситуації. Проте держава рухалася шляхом демократизації та присаднання до світового співтовариства. Важливу роль в цьому відіграли бажання політичного керівництва повернути країну до світової спільноти, і допомога Рада Європи.

Ключові слова: Україна, передумови, Рада Європи, Венеціанська комісія.

Одним із основних факторів, які впливають на розвиток будь-якої держави є міжнародне співробітництво. Не є винятком і Україна, одним з важливих напрямків діяльності якої є співробітництво з міжнародними організаціями. Особливу увагу Україна приділяє Раді Європи, вступ до якої засвідчив про шлях демократизації суспільства та послідовність у проведенні реформ, спрямованих на захист прав людини. Саме тому актуальним є вивчення особливостей суспільно-економічного та політичного розвитку України напередодні її вступу до Ради Європи, а також співпраці нашої держави з цією європейською організацією.

Попри наявність низки змістовних фахових розробок, присвячених дослідженню державотворчого та конституційного процесу, в Україні й досі нема наукових праць, що стосувалися би вивчення впливу європейського чинника на новітнє державотворення та конституційний процес у тому числі. Пізнавальний аспект дослідження зростає у зв'язку з необхідністю розширення уявлення стосовно ролі Ради Європи та її дорадчого органу – Венеціанської комісії – в створенні Основного Закону. Для кращого розуміння даної тематики в роботі використовуються офіційні висновки Венеціан-

XX ст., коли в УРСР провадилась політика “укорінення” радянської системи.

Рецензована праця базується на принципах історизму та об’єктивності з використанням історико-порівняльного та інших наукових методів.

Монографія побудована за проблемним принципом, що дозволило всебічно розкрити тему, її розділи дають виразне уявлення про процеси, що відбувались в південно-західному регіоні УРСР у досліджуваний період.

У вступі чітко сформульовано мету і конкретні завдання дослідження обґрунтовано хронологічні рамки праці.

Важно відзначити, що у рукопису монографії Мануїлової К. В. досить кваліфіковано показано стан наукової розробки проблеми та розглянуто огляд джерельної бази дослідження.

У чотирьох розділах монографії проаналізовано численність, розташування та соціальну структуру національних меншин південно-західної України; розкрито передумови, ідеологічні засади і політико-правова модель етнополітики УРСР; проаналізовано процес українізації партійного апарату, показано вплив коренізації та українізації на національні меншини в південно-західних національно-адміністративних районах УРСР (1923–1939 рр.) та національно-культурні процеси в Молдавській АРСР, розкрито ставлення національних меншин до політики українізації. Основні положення монографії належним чином відображенні у висновках, які є аргументованими та відповідають завданням дослідження.

Монографія базується на використанні великого кола джерел і наявної літератури з даної наукової проблеми. Зокрема, К. В. Мануїловою опрацьовано документи фондів Центрального архіву вищих органів влади України, Центрального державного архіву громадських об’єднань та обласних архівів Одеської, Миколаївської, Херсонської областей. Список використаних джерел містить фундаментальні роботи українських та зарубіжних авторів, статистичні джерела та періодичні видання, що свідчить про високу достовірність наведених у монографії фактів, їх глибоку розробку, виваженість зроблених висновків.

Дослідження Мануїлової К. В. “Політика коренізації в південно-західних національно-адміністративних районах УРСР (1923–1939 рр.)” є серйозною науковою працею, яка безумовно заслуговує на її видання.

Tsvilyuk S. A., Doctor of historical sciences, professor, head of department of Ukrainian studies, Odessa State University of Internal Affairs (Ukraine, Odessa), katerinamanyilova@yandex.ru

Review of the book: The policy of korenization in south-western national administrative regions of Ukraine (1923–1939). Monograph / under the editorship of and author originator K. V. Manuilova. – Odessa, 2013. – 152 p.

Цвилюк С. А., доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой украиноведения, Одесский государственный университет внутренних дел (Украина, Одесса), katerinamanyilova@yandex.ru

Рецензия на книгу: Политика коренизации в юго-западных национально-административных районах УССР (1923–1939 гг.). Монография / под ред. и сост. К. В. Мануилова. – Одесса, 2013. – 152 с.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Казьмирчук М. Г. "Споборники святої волі" та Кобзар – перегук доль (до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка).....	5
Половинська В. В. Давня Русь та норвезькі королі-місіонери.....	12
Русавська В. А. Традиції та інновації в гостинності XIX ст.....	15
Ніколаєнко О. О. Революційна діяльність польських жінок Наддніпрянщини в 1870–1914 рр.....	21
Ткаченко І. В. До питання реалізації національних засад розвитку культури, освіти і науки в Україні у період 1917–1918 років.....	26
Олійник М. П. Повстанський рух на Поділлі в 1921–1922 рр.....	30
Богатчук С. С. Голодомор 1932–1933 рр.: сторінки історії.....	36
Придибайло О. М. Зміни в національній політиці радянської України в 30-ті рр. XX ст. на прикладі німецької та польської нацменшин.....	40
Василіук П. Становлення і розвиток наукових засад вітчизняного сортовипробування на початку XX ст.....	42
Куницький М. Легітимізаційні заходи окупаційного апарату влади Райхскомісаріату "Україна" (1941–1942 рр.).....	46
Якуніна К. І. Впровадження нового курсу релігійної політики радянської влади (1944–1953 рр.): законодавча база (на прикладі Волинської та Рівненської областей).....	50
Лук'яненко О. В. "Не пошкодуємо і самого життя!": повоєнний розподіл випускників педінститутів УРСР.....	54
Гузь Н. Г. Політична та соціально-економічна ситуація в Україні напередодні вступу до Ради Європи (1992–1996 рр.).....	56
Ніколасць К. М. Житлове будівництво в Україні у 90-х роках XX ст.....	60
Левичка Н. М., Коцюбанська О. О. Роль Смілянських технічних класів у формуванні кадрового потенціалу цукрової промисловості України.....	65
Кізова А. А. Образи алкоголіка та курця в історії радянського антиалкогольного і антитютюнового плакату.....	69
Парахіна М. Б. Наукове співробітництво України та Росії у соціогуманітарній сфері.....	73
Петрова І. О. Організація роботи за зверненнями громадян в Україні у XX сторіччі.....	77
Андрющенко Е. С. Постать Ф. М. Муравченка та її місце у розвитку українського авіадвигунобудування.....	81
Аббасова С. З. Ільхам Алієв та суспільно-політична активність жінок Азербайджану.....	84
Гасимов Х. Про деякі міркування А. К. Бакиханова про геополітичну та етнокультурну історію середньовічного Кавказу.....	90
Кулик Ж. І. Олена Теліга: відображення життя та діяльності постаті у працях дослідників.....	93
Акунін О. С. Аболіціоністський рух в Англії: періодизація і характеристика початкового етапу.....	96
Аскерова Д. М. Фактори, що обумовлюють зародження багатопартійності в Азербайджані.....	99
Гончаренко Л. Л. Російські інтереси в ході Берлінської міжнародної конференції 1884–1885 рр.....	102
Годлевська В. Ю. Становлення нового іспанського кіно в поставторитарний період.....	106
Іванов О. Ф., Куценко О. Організаційне відновлення СДПН у повоєнній Німеччині (травень 1945 – квітень 1946 року).....	109
Ісмаїлова С. А. Відображення в художній літературі Північного Азербайджану II половини XIX століття питання про роль просвітництва у національному відродженні.....	115
Крисенко Д. С. Соціальні передумови "консервативного повороту" у США межі 1970-х – 1980-х років.....	118
Мірзасєва С. Етнічна та ідеологічна ситуація на Аравійському півострові в період до появи ісламського права.....	121
Мурадов В. Характеристика та особливості Азербайджанських килимів Ширванської групи (художньо-історичний аналіз).....	124
Нагірний М. З. Діяльність української громади Славонського Броду (Хорватія) наприкінці XX століття.....	129
Оруджлу М. Історичні факти з проблеми Нагірного Гарабаха.....	132
Осмоловська О. Ю., Павлюченко В. Ю. Проблема нейтралітету та політики Швейцарії стосовно інтернованих військовослужбовців у період Другої світової війни.....	135
Рустамов Р. Розвиток тваринництва на Мугани.....	139
Алієва Р. З. Епоха Гарагонлу і Аггонлу в топонімії Азербайджану.....	144
Ісмаїлов І. А. Мистецтво Азербайджану в 80-ті роки XX століття.....	148
Кулієва Н. М., Гасанов Е. Л. Етно-історичне значення основних галузей художнього ремесла Гянджі.....	152
Насибов А. Ш. Позиція США до появи азербайджанських енергоносіїв на світові ринки.....	155
Колесник В. Ф., Боровець І. А. Українська періодика в російській імперії (1907–1914 рр.): питання української мови.....	158
Гула Р. В. Політичний аспект єврейського питання у подіях першої російської революції на сторінках видання "Киевлянин".....	163
Ластовська О. Л. Сучасна історіографія історії православного переяславського чернецтва.....	165
Робак І. Ю., Демочко Г. Л. Історія вітчизняної охорони здоров'я і медицини в дисертаціях останніх років (сучасний стан розробленості та перспективи подальших досліджень).....	168
Тарасов С. В. До питання про роль зіграну українським духовенством в подіях Руїни. Дослідження проблеми в російській дореволюційній історіографії.....	173

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Лугуценко Т. В. Людина в структурі комунікативної реальності як суб'єкт віртуального простору.....	179
Кузьміченко І. О. Постреалізоване буття сучасної людини: у пошуках шляхів гуманістичної корекції.....	183
Попович О. В. Креативність як соціокультурне явище.....	187
Артюшенко О. Аналіз поняття ментальності у науковому та філософському дискурсах.....	191
Мельник О. Є. Вплив глобалізації на якісні зміни в філософії пізнання.....	195
Калуга В. Ф. Феномени андрогінності та гермафродитизму як ключ до осмислення особливостей статевої ідентичності.....	198
Грица Ю. Ю. Єдність історії та відсутність єдності історичної свідомості: закономірність чи випадковість?.....	202
Дорошко І. І. Біографічний метод у дослідженні родинного виховання.....	206
Крилова В. О. Вплив кіномистецтва на природу людини.....	209
Кубко В. П. Гендерна стереотипізація рекламної комунікації.....	213
Масєєв М. В. Образи війн майбутнього: "заколот–війни", дистанційні (безконтактні) війни, кібервійни, консцієнтальні та символічні війни (у світлі концепції парадигмальних образів та символів епох і цивілізацій).....	216
Матвєєв В. О. Феномен євродства в аспекті порівняння зі східними духовними практиками.....	222
Озмінська І. Психологія життєвого процесу як відчуження та його подолання.....	226
Петренко Г. С. Концепт "грошей" у вимірах діяльності: традиція і сучасність.....	230
Соколовський О. Л. Особливості становлення антиринтаризму в Україні у проекції соціально-історичних реалій релігійної духовності.....	234
Нетецька Є. В. Теоретико-методологічні засади дослідження церковного розколу.....	239
Чікарькова М. Ю. Біблія як протофілософія.....	243
Сеник Р. М. Мова як предмет філософської рефлексії.....	246
Чупрінова Н. Ю. Формування світоглядної культури майбутніх офіцерів ВВ МВС України в умовах інформаційного суспільства.....	250
Бондажевська Л. С. Особливості визначення поняття "помилка" в прага-діалектиці та концепції Вудса-Волтона.....	253
Мельник В. В. Екзистенціаль самотності у філософській прозі Анатолія Федя.....	257
Поцорко О. Ю. Державотворчі концепти у спадщині М. Костомарова.....	260
Гальперіна В. О., Савельєв В. Л. Предмет аналізу освітньої політики.....	263

Домніч С. П. Соціокультурна комунікація у контексті інформаційного суспільства і міжнародної освіти в Україні	278
Кузьміна С. Л. Методологія радянської педагогіки: ігри в науку з тоталітарною ідеологією	283
Пашков В. В. Філософське осмислення сучасної післядипломної педагогічної освіти: проблеми і тенденції розвитку	288
Шелюк Л. Людина – головна ланка системної модернізації освіти	291
Семенюк Н. Безперервна освіта як система	296

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Бірюков Д. С. Потенціал сек'юритизації проблем екологічної та техногенної безпеки в Україні	301
Худолій А. О. Стереотипи "холодної війни" та відносини між США та Україною	304
Курас А. І. Національна безпека України: військово-політичні аспекти	309
Рябінін С. В., Доценко С. О. Роль неурядових організацій в процесах євроінтеграції України: освітньо-інформаційний аспект	312
Федоренко О. В. Концепт демократії у політичній науці: еволюція змісту	316
Іщенко І. В. Аналіз нестабільності авторитарних політичних режимів в сучасному політологічному дискурсі	322
Засморжук О. О. Ментальність чи менталітет – що відіграє першочергову роль у формуванні "обличчя" суспільства?	325
Морарь М. В. Політична комунікація в іміджмейкерстві партійного лідера	329
Косьмій О. М. Роль діалогу в політиці	333
Макаренко Б. Поняття "політичної участі" у світлі сучасного політологічного дискурсу	336
Поппер Л. В. Екологічний рух і його роль у політичній консолідації світосистеми по забезпеченню екологічної безпеки	339
Андрущенко К. А. Концепція "margin of appreciation" та реформування Європейського суду з прав людини	343
Булик М. В., Ніколенко В. Е. Російськомовна діаспора у Німеччині: проблеми інтеграції та працевлаштування	346
Гайданка Є. І. Оптимізація системи органів державної влади Словачької Республіки в контексті переходу до демократії	349
Сидорук Т. В. Геополітичний вимір міжнародних процесів у Східній Європі: ЄС та Росія у регіоні "спільного сусідства"	352
Сльота І. С. Основні етапи впровадження міграційної політики після Другої світової війни у Франції	357

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Северинюк В. М. Мова й політика в комунікаційному просторі держави (рецензія на книгу Савойської С. В. Мовно-комунікативна політика як специфічна область державної політики в поліетнічному соціумі: теоретико-історіологічний аналіз: монографія. – К. : Просвіта, 2013. – 424 с.)	361
Цвілюк С. А. Політика коренізації в південно-західних національно-адміністративних районах УРСР (1923–1939 рр.) (рецензія на монографію / за ред. і упоряд. К. В. Мануїлової. – Одеса, 2013. – 152 с.)	364

 CONTENT

HISTORICAL STUDIENS

Kazmyrchuk M. G. "Fighters for the holy will" and Kobzar – interweaving of fates (the 200th anniversary of T. G. Shevchenko).....	6
Polowinska V. V. Old Rus' and Norwegian kings—missionaries.....	13
Rusavska V. A. Traditions and innovations of hospitality in the XIX century.....	16
Nikolaenko O. O. The revolutionary activities of Polish women in the Ukrainian province of the Russian Empire in the 1870–1914.....	22
Tkachenko I. V. On the implementation of national foundations of culture, education and science in Ukraine in the period of 1917–1918.....	27
Oliyynyk M. P. Rebel movement in Podillia in 1921–1922.....	31
Bogatchuk S. S. Manmade famine of 1932–1933: page history.....	37
Prydybaylo O. M. Changes in national policies of Soviet Ukraine in the 30 th years XX century (for example German and Polish minorities).....	41
Vasyliuk P. Formation and development of scientific principles of domestic variety testing in early XX century.....	43
Kunytyskiy M. The Nazi occupation of Ukraine included measures of legitimacy by being made new procedures which state's political system.....	47
Yakunina K. I. Introduction of new course of religious policy of soviet power (1944–1953): legislative base (on the example of the Volin and Rivne regions).....	51
Lukyanenko O. V. "We won't regret the life itself!": Postwar distribution of pedagogical institute graduates in the Ukrainian Soviet Socialist Republic.....	55
Guz N. G. The political and socio-economic situation in Ukraine on the eve of joining the Council of Europe (1992–1996 years).....	57
Nikolaets K. M. Housing building in Ukraine during 90-th years of XX century.....	61
Levytska N. M., Kotsubanskaya O. O. Role of Smela's technical classes in shaping human resource capacity of the sugar industry of Ukraine.....	66
Kizlova A. A. The Characters of Alcoholic and Smoker in Soviet Placards Against Alcohol and Tobacco History.....	70
Parakhina M. B. Scientific cooperation between Ukraine and Russia in social-humanitarian sphere.....	74
Petrova I. O. Organization of work with the appeals of citizens in Ukraine in XX century.....	78
Andriushchenko E. S. Personality of F. M. Muravchenko and its place in the development of Ukrainian air engine industry.....	82
Abbasova S. Z. Ilham Aliyev and socio-political activity of women in Azerbaijan.....	85
Qasimov Kh. S. Some considerations of A. K. Bakikhanov about the geopolitical and ethno-cultural history of medieval Caucasus.....	91
Kulyk Zh. I. Olena Teliga: Shows of life and activities of the figure in the works of researchers.....	94
Akunin A. S. Abolitionist movement in England: periodization and characteristic of an initial stage.....	97
Askerova Dz. M. The factors of causing the origin of multi-party system in the Azerbaijan.....	100
Goncharenko L. L. Russia's interests in the International Berlin Conference of 1884–1885 years.....	103
Godlevska V. Yu. Formation of the new Spanish cinema in the post-authoritarian period.....	107
Ivanov O. F., Kutsenko O. Organizational Reconstruction of SPD in post-war Germany (May 1945–April 1946).....	110
Ismailova S. A. Reflection the role of the enlightenment of national renaissance of belles-lettres in Northern Azerbaijan in II half of XIX century.....	116
Krysenko D. S. Social preconditions "conservative turn" in the United States at the turn of the 1970s – 1980s.....	119
Mirzaeva S. Ethnic and ideological situation in the Arabian Peninsula in the period before the advent of Islamic law.....	122
Muradov V. The characteristics and features of Azerbaijani carpets Shirvan group.....	125
Nahirnyi M. Z. The activity of the Ukrainian community of Slavonski Brod (Croatia) at the end of the twentieth century.....	130
Orujlu M. Historical facts on Nagorno Garabagh.....	133
Osmolovskaya E. Y., Pavlyuchenko V. Y. The problem of neutrality and Switzerland policy regarding the internment in the military during World War II.....	136
Rustamov R. Livestock development Mugan.....	140
Alieva R. Z. Garagoyunlu and Aggoyunlu era in the toponymy Azerbaijan.....	145
Ismailov I. A. Art of Azerbaijan in the 80 years of the twentieth century.....	149
Guliyeva N. M., Hasanov E. L. Ethno-historical significance of basic artistic handicraft branches of Ganja.....	153
Nasibob A. Sh. The issue of launching of Azerbaijan's energy resources to world markets and the position of the United States.....	156
Kolesnik V. F., Borovets I. A. Ukrainian periodicals in the Russian Empire (1907–1914): The question of the Ukrainian language.....	159
Gula R. V. Political aspects of the Jewish question in the events of the first Russian revolution in the pages of the magazine "Kyivlyanyin".....	164
Lastovska O. L. Modern historiography of the history of Orthodox monasticism of Pereyaslav.....	166
Robak I. Yu., Demochko A. L. History of domestic health care and medicine in the dissertation of recent years (modern state of development and prospects for the further investigations).....	169
Tarasov S. V. To the issue of the role played by the Ukrainian clergy in Ruina events. The research of the problem in the Russian pre-revolutionary historiography.....	174

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Lugutsenko T. V. Man in the communicative structure of reality as the subject of virtual space.....	180
Kuzmichenko I. O. The Post-realized Being of a Modern Man: In Search of Ways of Humanistic Correction.....	184
Popovych O. V. Creativity as a sociocultural phenomenon.....	188
Artushenko O. Analysis of the concept of mentality in the scientific and philosophical discourse.....	192
Melnyk O. E. Impact of globalization on qualitative changes in the philosophy of knowledge.....	196
Kaluga V. F. Androgyny and hermaphroditism phenomena as sources for understanding the peculiarities of gender identity.....	199
Hrytsa U. U. The Integrity of History and Lack of Integrity in Historical Consciousness: pattern or coincidence?.....	203
Dorozhko I. I. Biographical method in the study of family education.....	207
Krylova V. O. The impact of cinematography on human's nature.....	210
Kubko V. P. The gender stereotyping of advertising communication.....	213
Masayev M. V. Images of the future wars: "riot-wars", distant (non-contact) wars, cyber-wars, consciential and symbolic wars (in the light of conception of paradigm images and symbols of epochs and civilizations).....	217
Matveev V. A. Phenomenon of yurodiviy in the aspect of comparisons with eastern spiritual practices.....	223
Ozminskaya I. Psychology of life process as alienation and its overcoming.....	227
Petrenko G. S. A concept of "money" in the aspect of activity: tradition and modernity.....	231
Sokolovskiy O. L. Features of Antytrinitary establishment in Ukraine in the projection of the social and historical realities of the religious spirituality.....	235
Netetska E. V. Theoretical and methodological bases of researching church split.....	239
Chikarkova M. J. The Bible as protophilosophy.....	244
Senik R. M. Language as article of philosophical reflection.....	247
Chuprinova N. Y. Culture worldview formation of the future officers of the Interior Troops of the MIA of Ukraine in the information society.....	251
Bondazhevska L. S. Features of the definition of "error" in the pragma-dialectics and the concept of the Woods-Walton.....	254
Melnik V. V. Existential of loneliness in A. Fed's philosophical prose.....	258
Potsyurko O. Y. State creative konceptiis in the inheritance of M. Kostomarova.....	261

Galperina V. A., Saveliev V. L. The subject of analysis of educational policy.....	264
Domnich S. P. Socio-cultural communication in the context of the information society and international education in Ukraine.....	279
Kuzmina S. L. The methodology of the soviet pedagogic: the game at science with totalitarian ideology.....	284
Pashkov V. V. Philosophical understanding of modern postgraduate pedagogic education: problems and trends of development.....	289
Shelyuk L. Man – main link modernization of education system.....	292
Semeniuk N. Continuing education as a system.....	297

POLITICAL SCIENCES

Biriukov D. S. Potential of environmental and technogenic safety problems securitization in Ukraine.....	302
Khudoliy A. O. “ColdWar” StereotypesandtheRelationshipsbetweentheUSAandUkraine.....	305
Kuras A. I. National security of Ukraine: Military and politikal aspects.....	310
Ryabinin Ye. V., Dotsenko S. A. The role of NGOs in the process of European integration of Ukraine: educational and informational aspects.....	313
Fedorenko A. V. The concept of democracy in political science: the evolution of content.....	317
Ishchenko Ig. V. Analysis of instability of authoritarian political regimes in modern political science discourse.....	323
Zasmorzhuik O. O. Mindset or mentality – what plays a primary role in the formation of the “face” of society?.....	326
Morar M. V. Political communication in party leader image-making.....	330
Kosmiy O. M. Role of the dialogue in politics.....	334
Makarenko B. The concept of “political participation” in the light of contemporary political science discourse.....	337
Popper L. V. Ecological motion and his role in political consolidation of світосистеми on providing of ecological safety.....	340
Andrushchenko K. A. “Margin of Appreciation” Concept and Reform of the European Court of Human Rights.....	344
Bulyk M. V., Nikolenko V. E. Russian-speaking Diaspora in Germany: Integration and Employment Problems.....	347
Haydanka Ye. I. Optimisation of the State Authority Bodies in the Slovak Republic in the Course of Transition to Democracy.....	350
Sydoruk T. V. The geopolitical dimension of international processes in Eastern Europe: the EU and Russia in the region of “common neighbourhood”.....	353
Slota I. S. The main stages of migration policy establishment in France after the Second World War.....	358

SCIENTIFIC LIFE

Severinyuk V. M. Language and politics in the communication space state. A review is of book: Savoyska S. V. linguallly–communicative policy as specific sphere of public policy in polietnichnomu sociumi: teoretiko–istoriologichniy analysis: monograph. – K. : Kind. a center is “Education”, 2013. – 424 p.....	362
Tsvilyuk S. A Review of the book: The policy of korenization in south–western national administrative regions of Ukraine (1923–1939). Monograph / under the editors hip of and author originator K. V. Manuilova. – Odessa, 2013. – 152 p.....	365

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Казьмирчук М. Г. "Борцы за святую волю" и Кобзарь – переплетениисудеб (к 200-летию со дня рождения Т. Г. Шевченко).....	6
Половинская В. В. Древняя Русь и норвежские короли–миссионеры.....	13
Русавская В. А. Традиции и инновации в гостеприимстве XIX в.....	16
Николаенко А. А. Революционная деятельность польских женщин Надднепрянщины в 1870–1914 гг.....	22
Ткаченко И. В. К вопросу реализации национальных основ развития культуры, образования и науки в Украине в период 1917–1918 годов.....	27
Олейник Н. П. Повстанческое движение на Подолье в 1921–1922 гг.....	31
Богатчук С. С. Голодомор 1932–1933 гг.: страницы истории.....	37
Придыбайло О. М. Изменения в национальной политике советской Украины в 30–е гг. XX ст. на примере немецкого и польского нацменьшинства.....	41
Васильюк П. Становление и развитие научных основ отечественного сортоиспытания в начале XX в.....	43
Куницкий М. Легитимационные мероприятия оккупационного аппарата власти Рейхскомиссариата "Украина" (1941–1942 гг.).....	47
Якунина Е. И. Внедрение нового курса религиозной политики советской власти (1944–1953 гг.): законодательная база (на примере Волынской и Ровенской областей).....	51
Лукьяненко А. В. "Не пожалеем и самой жизни": послевоенное распределение выпускников пединститутов УССР.....	55
Гузь Н. Г. Политическая и социально–экономическая ситуация в Украине накануне вступления в Совет Европы (1992–1996 гг.).....	57
Николаец Е. Н. Жилищное строительство в Украине в 90–х годах XX века.....	61
Левицкая Н. Н., Коцюбанская О. А. Роль Смелянских технических классов в формировании кадрового потенциала сахарной промышленности Украины.....	66
Кизлова А. А. Образы алкоголика и курильщика в истории советского антиалкогольного и антитабачного плаката.....	70
Парахина М. Б. Научное сотрудничество Украины и России в социогуманитарной сфере.....	74
Петрова И. А. Организация работы по обращениям граждан в Украине в XX столетии.....	78
Андрущенко Э. С. Личность Ф. М. Муравченко и ее место в развитии украинского авиадвигателестроения.....	82
Аббасова С. З. Ильхам Алиев и общественно–политическая активность женщин Азербайджана.....	85
Гасимов Х. О некоторых соображениях А. К. Бакиханова о геополитической этнокультурной истории средневекового Кавказа.....	91
Кулик Ж. И. Елена Телига: отражение жизни и деятельности личности в трудах исследователей.....	94
Акунин А. С. Аболиционистское движение в Англии: периодизация и характеристика первоначального этапа.....	97
Аскерова Д. М. Факторы, обуславливающие зарождение многопартийности в Азербайджане.....	100
Гончаренко Л. Л. Российские интересы в ходе Берлинской международной конференции 1884–1885 гг.....	103
Годлевская В. Ю. Становление нового испанского кино в поставторитарный период.....	107
Иванов А. Ф., Куценко Е. Организационное восстановление СДПГ в послевоенной Германии (май 1945–апрель 1946).....	110
Исмаилова С. А. Отражение в художественной литературе Северного Азербайджана II половины XIX века вопроса о роли просветительства в национальном возрождении.....	116
Крысенко Д. С. Социальные предпосылки "консервативного поворота" в США на рубеже 1970–х – 1980–х годов.....	119
Мирзаева С. Этническая и идеологическая ситуация на Аравийском полуострове в период до появления исламского права.....	122
Мурадов В. Характеристика и особенности Азербайджанских ковров Ширванской группы (художественно–исторический анализ).....	125
Нагирный Н. З. Деятельность украинской общины Славонского Брода (Хорватия) в конце XX века.....	130
Оруджлу М. Исторические факты по проблеме Нагорного Гарабаха.....	133
Осмоловская Е. Ю., Павлюченко В. Ю. Проблема нейтралитета и политика Швейцарии относительно интернированных военнопленных в период Второй мировой войны.....	136
Рустамов Р. Развитие животноводства на Мугани.....	140
Алиева Р. З. Эпоха Гарагоюнлу и Аггоюнлу в топонимии Азербайджана.....	145
Исмаилов И. А. Искусство Азербайджана в 80–е годы XX века.....	149
Кулиева Н. М., Гасанов Э. Л. Этно–историческое значение основных отраслей художественного ремесла Гянджи.....	153
Насибов А. Ш. Вопрос о запусте азербайджанских энергоносителей на мировые рынки, и позиция США.....	156
Колесник В. Ф., Боровец И. А. Украинская периодика в Российской империи (1907–1914 гг.): вопрос украинского языка.....	159
Гула Р. В. Политический аспект еврейского вопроса в событиях первой русской революции на страницах издания "Киевлянин".....	164
Ластовская О. Л. Современная историография истории православного переяславского монашества.....	166
Робак И. Ю., Демочко А. Л. История отечественного здравоохранения и медицины в диссертациях последних лет (современное состояние разработки и перспективы дальнейших исследований).....	169
Тарасов С. В. К вопросу о роли, сыгранной украинским духовенством в событиях Руины. Изучение проблемы в русской дореволюционной историографии.....	174

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

Луценко Т. В. Человек в структуре коммуникативной реальности как субъект виртуального пространства.....	180
Кузьмиченко И. О. Постреализованное бытие современного человека: в поисках путей гуманистической коррекции.....	184
Попович Е. В. Креативность как социокультурное явление.....	188
Артюшенко О. Анализ понятия ментальности в научном и философском дискурсах.....	192
Мельник О. Е. Влияние глобализации на качественные изменения в философии познания.....	196
Калуга В. Ф. Феномены андрогинности и гермафродитизма в качестве ключа к осмыслению особенностей половой идентичности.....	199
Грица Ю. Ю. Единство истории и отсутствие единства исторического сознания: закономерность или случайность?.....	203
Дорожко И. И. Биографический метод в исследовании семейного воспитания.....	207
Крылова В. А. Влияние киноискусства на природу человека.....	210
Кубко В. П. Гендерная стереотипизация рекламной коммуникации.....	213
Масаев М. В. Образы войн будущего: "мятеж–войны", дистанционные (бесконтактные) войны, кибервойны, кондиональные и символические войны (в свете концепции парадигмальных образов и символов эпох и цивилизаций).....	217
Матвеев В. А. Феномен юродства в аспекте сравнения с восточными духовными практиками.....	223
Озьминская И. Психология жизненного процесса как отчуждение и его преодоление.....	227
Петренко Г. С. Концепт "денег" в аспекте деятельности: традиция и современность.....	231
Соколовский О. Л. Особенности становления антиринитаризма в Украине в проекции социально–исторических реалий религиозной духовности.....	235
Нетецкая Е. В. Теоретико–методологические основы исследования церковного раскола.....	239
Чикарькова М. Ю. Библия как протофилософия.....	244
Сеник Р. Н. Язык как предмет философской рефлексии.....	247

Чупринова Н. Ю. Формирование мировоззренческой культуры будущих офицеров внутренних войск МВД Украины в условиях информационного общества.....	251
Бондажевская Л. С. Особенности определения понятия "ошибка" в прагма-диалектике и концепции Вудса-Уолтона.....	254
Мельник В. В. Экзистенциал одиночества в философской прозе Анатолия Федя.....	258
Пощорко О. Ю. Государственно созидательные концепты в наследстве М. Костомарова.....	261
Гальперина В. А., Савельев В. Л. Предмет анализа образовательной политики.....	264
Домнич С. П. Социокультурная коммуникация в контексте информационного общества и международного образования в Украине.....	279
Кузьмина С. Л. Методология советской педагогики: игры в науку с тоталитарной идеологией.....	284
Пашков В. В. Философское осмысление современного последипломного педагогического образования: проблемы и тенденции развития.....	289
Шелюк Л. Человек – главное звено системной модернизации образования.....	292
Семенюк Н. Непрерывное образование как система.....	297

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бирюков Д. С. Потенциал секьюритизации проблем экологической и техногенной безопасности в Украине.....	302
Худолый А. А. Стереотипы "холодной войны" и отношения между Соединенными Штатами и Украиной.....	305
Курас А. И. Национальная безопасность Украины: военно-политические аспекты.....	310
Рябинин Е. В., Доценко С. А. Роль неправительственных организаций в процессах евроинтеграции Украины: образовательно-информационный аспект.....	313
Федоренко А. В. Концепт демократии в политической науке: эволюция содержания.....	317
Ищенко И. В. Анализ нестабильности авторитарных политических режимов в современном политологическом дискурсе.....	323
Засморжук А. А. Ментальность или менталитет – что играет первостепенную роль в формировании "лица" общества?.....	326
Морарь Н. В. Политическая коммуникация в имиджмейкерстве партийного лидера.....	330
Космий О. М. Роль диалога в политике.....	334
Макаренко Б. Понятие "политического участия" в свете современного политологического дискурса.....	337
Полпер Л. В. Экологическое движение и его роль в политической консолидации миросистемы по обеспечению экологической безопасности.....	340
Андрущенко Е. А. Концепция "marginofappreciation" и реформирование Европейского суда по правам человека.....	344
Булык М. В., Николенко В. Э. Русскоязычная диаспора в Германии: проблемы интеграции и трудоустройства.....	347
Гайданка Е. И. Оптимизация системы органов государственной власти Словацкой Республики в контексте перехода к демократии.....	350
Сидорук Т. В. Геополитическое измерение международных процессов в Восточной Европе: ЕС и Россия в регионе "общего соседства".....	353
Слѣта И. С. Основные этапы внедрения миграционной политики после Второй мировой войны во Франции.....	358

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Северинок В. М. Язык и политика в коммуникационном пространстве государства. Рецензия на книгу: Савойская С. В. Языковая коммуникативная политика как специфическая область государственной политики в полиэтничном обществе: теоретико-историологический анализ : монография. – К. : Изд. центр "Просвита", 2013. – 424 с.....	362
Цвилюк С. А. Рецензия на книгу: Политика коренизации в юго-западных национально-административных районах УССР (1923–1939 гг.). Монография / под ред. и сост. К. В. Мануилова. – Одесса, 2013. – 152 с.....	365